

Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi

Cilt 3(2020), Sayı 6, 18-32

Ergenlerin Yaşadıkları Yer ve Cinsiyet Açısından Sosyal Destek ile Problem Çözme Becerileri

Asiye DURSUN¹

Murat Sinan ÖZKAN²

Öz

Psikoloji insanın yaşam dönemlerini evreler halinde ele almaktadır. Bu evrelerden birisi de ergenliktir. Kimlik kazanımının gerçekleştiği dönem içinde geliştirilen ve normalleştirilen davranışların önemli olduğu düşünülmektedir. Ergenlerin algıladıkları sosyal desteğin ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkilerinde dönem içinde ele alınması gereken değişkenler olduğu düşünülmektedir. Araştırma örneklemini 108 Kız 142 Erkek olmak üzere toplam 250 ergen oluşturmaktadır. Araştırmada kişisel bilgi formu, Problem Çözme Envanteri (PÇE) ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ) kullanılmış ve Spss ile gerekli analizler yapılmıştır. Araştırma bulgularına bakıldığında değişkenlerin cinsiyet ve kalınan yere göre anlamlı şekilde farklılaştığı ve sosyal desteğin problem çözme becerilerini yordadığı görülmektedir. Bilgiler doğrultusunda birtakım öneriler sunulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Cinsiyet, Problem Çözme Becerileri, Sosyal Destek, Ergen

Social Support and Problem Solving Skills of Adolescents in Terms of Living and Gender

Abstract

Psychology addresses the life cycle of man in stages. One of these stages is adolescence. It is thought that the relationship between the social support perceived by adolescents and their problem solving skills are variables that should be addressed during the period. The sample of there search consists of 250 adolescence, 108 girls and 142 boys. In the research, personal information form, Problem Solving Inventory (PSI) and Multidimensional Perceived Social Support Scale were used and necessary analyzes were done with Spss. When the findings of the research are examined, it is seen that the variables differ significantly according to gender and location and social support predicts problem solving skills. Some suggestions are presented in line with the information.

Keywords: Gender, Problem Solving Skills, Social Support, Adolescent

Giriş

Ergenlikte ve yetişkinlikte yaşanan problemler, çocukluk dönemindeki problemlerin devamı olabilir. Her ergenin geçmişinde oluşturduğu miras aynı zamanda gelecek adına yaptığı yatırım

¹Uzm. Psk. Dan., Milli Eğitim Bakanlığı, asiyedursun26@hotmail.com

² Uzm. Psk., Bursa Uludağ Üniversitesi, muratoz20@yahoo.com

anlamına gelmektedir (Atabek, 1999). Bu bakımdan ergenlik oldukça önemli bir dönemdir. Yine aile içi ilişkiler ve aile içinde yaşanan şiddetten, ergenin etiketlenmesi, madde bağımlılığı, hayatı yaşamaya değer bulmaması, kendine zarar vermesi, okula devamsızlık ile evden kaçma davranışı ve ilişki kuramama durumunu etkilemektedir (Ulusoy, Demir ve Baran, 2005). Ayrıca aile işlevlerinin ergenin gelişimi (Kocayörük) ve kariyer seçimi (Dursun ve Kara, 2019) ve aile birliğinin ergenlerin öznel iyi oluşu açısından (Dursun ve Eryılmaz, 2019) önemli olduğu bilinmektedir. Aslında aile ile ilgili bu değişkenlerde ortak noktanın ergenlerin algıladıkları sosyal destek olduğu düşünülebilir. Sosyal destek kavramı, bireyin çevresindeki kişiler tarafından güvenilme, sevilme, saygı duyulma, ilgi görme, değer verilme gibi ihtiyaçları ile ilgilidir (Başer, 2006). Ergenlik döneminde ailenin yanı sıra arkadaş ve karşı cinsten alınan sosyal desteğinde önem kazanacağı düşünülebilir. Bu bakımdan bireyin ailesi, arkadaşları, romantik ilişkisi, öğretmenleri, komşuları, akrabaları, bireyin içinde yaşadığı toplum ve çevredeki uzman kimseler, bireyin sosyal destek kaynaklarını oluşturmaktadır (Yıldırım, 1997). Bireyin etrafındaki kişilerden aldığı sosyal desteğin, bireyin içinde bulunduğu stresli durumu algılamasında ve başa çıkma stratejisinde önemli olduğu bilinmektedir (Karacabey, 2012). Sosyal desteğin bireyin stresle baş etmesinde ve ruh sağlığı üzerinde önemli bir etkisi olduğu bilinmektedir (Altunbaş, 2002).

Ayrıca eğitim sebebiyle yurttan kalan ergenlerin, ailelerinden uzak kalmaları nedeniyle daha önce tanıdık olmadıkları bir hayat tarzı ile tanışmalarından dolayı kaygı yaratıcı faktörlerle karşılaşabilmektedirler (Köse, 2009). Özellikle ortaöğretime aile desteğinden uzakta devam etmek zorunda kalan ergenlerin, akranlarına oranla daha fazla kaygı yaşamaları beklenmektedir (Özyürek ve Demiray, 2010). Bu bakımdan bu dönemde yurttan kalan ve ailesi ile yaşayan ergenlerin sosyal destek düzeylerini ele almanın önemli olduğu düşünülmektedir. Sosyal desteğin yanı sıra yeni durumda karşılaşacakları problemleri çözme becerilerinin de önemli olduğu söylenebilir. Çünkü yurt ortamında ergenlerin otorite figürü olarak yurt personeli ile yaşamak zorunda oluşu, sevgi ihtiyacının yeterince karşılanmaması, duygusal paylaşımlarının sınırlı olması ve bireyselliklerine yeterince önem verilmemesi (Tambağ, 2004) gibi nedenler ergenler için birer problem kaynağı olabilmektedir. Problemi sağlıklı çözmek yerine olumsuz duygu geliştirmeleri ergenlerin okul, öğretmen, aile ve arkadaş ilişkilerine zarar verebileceği bu nedenle problem çözme becerilerini kazanmalarının önem kazanacağı düşünülebilir.

Problem çözme, bireyin kendisi ve çevresiyle uyum sağlayabilmesi adına problemin kaynağını bulma, alternatif çözüm üretme yeteneği ve karar verme olarak tanımlanmaktadır (Arslan, 2001). Bununla birlikte bireyin problem çözümünü öğrenmesini etkileyen bazı faktörler

bulunmaktadır. Bunlar gelişim ve olgunlaşma düzeyi, yetenek düzeyindeki ayrıcalıklar, güdülenme düzeyi, içinde bulunulan sosyo-kültürel çevre ve alınan eğitim-öğretim vb faktörlerdir (Enç, 1982). Ayrıca problem çözme yeteneklerinin gelişmesini sağlayan beceri ve alışkanlıkların kazanılmasında, ailenin önemli bir faktör olduğu belirtilmektedir (Eroğlu, 2001). Çocuklar ve ergenler, daha karmaşık problemlerin çözümüne geçmesinde ebeveynleri ile destekleyici ilişkiye ihtiyaç duyarlar. Anne babaların, çocukların psiko-sosyal gelişimlerine etkilerinin olduğu, çocuğun sosyal çevreyle ilişkisi sırasında karşılaştığı problemlere çözüm yolları bulması için ona yardım edebildikleri bilinmektedir (Yavuzer, 2001). Başka bir araştırmada benzer şekilde anne babaların çocuklarına yaklaşım biçimlerinin ve tutumlarının onların gelişimine ve problem çözme becerilerine önemli etkileri bulunmaktadır (Arslan ve Kabasakal, 2013). Bütün bu bilgiler ışığında yurttan ve ailesinin yanında kalan ergenlerin problem çözme ve sosyal destek düzeylerini ele almanın önemli olduğu düşünülmektedir. Bu nedenlerle, araştırmada yurttan ve ailesi ile birlikte kalan ergenlerin sosyal destek ve problem çözme düzeyleri, kalınan yer ve cinsiyetin etkisi ve sosyal desteğin problem çözme düzeyi üzerindeki etkisi ele alınmaktadır.

Yöntem

Araştırma modeli

Bu çalışma, ilk olarak ergenlerin problem çözme ve sosyal destek düzeyleri ile ilgili bulguları ve cinsiyet ile kalınan yer arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlayan betimsel bir çalışmadır.

Çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubu, 2019-2020 eğitim öğretim yılı güz döneminde Eskişehir Sivrihisar İlçesindeki farklı liselerden uygun örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Çalışma grubunda, Anadolu Lisesi ve Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde öğrenimine devam eden 142 erkek 108 kız toplam 250 ergen oluşturmaktadır.

Veri toplama araçları

Araştırmada veriler, Kişisel Bilgi Formu, Çok Boyutlu Sosyal Destek Ölçeği ve Problem Çözme Ölçeği kullanılarak toplanmıştır.

Kişisel bilgi formu: Ergenlerin demografik bilgilerini (cinsiyet, sınıf düzeyi, kalınan yer) öğrenmek adına kişisel bilgi formu hazırlanmıştır.

Çok boyutlu sosyal destek ölçeği: Zimet ve diğerleri (1988) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek "Kesinlikle hayır 1-7; Kesinlikle evet" şeklinde düzenlenmiş, 7'li likert tipi 12 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin aileden, arkadaştan ve özel insandan alınan sosyal destek olmak üzere üç alt boyutu bulunmaktadır. Alt ölçeklerden alınabilecek en düşük puan 4, en yüksek puan ise

28'dir. Alt ölçeklerden alınan puanların toplanması ile elde edilen toplam ölçek puanından alınabilecek en düşük puan 12, en yüksek puan ise 84'tür. Ölçekten elde edilen puanın yüksek olması algılanan sosyal desteğin yüksek olduğunu ifade etmektedir.

Problem çözme ölçeği: Heppner ve Petersen (1982) tarafından geliştirilen bu ölçek Şahin ve diğerleri (1993) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek "1" tamamen katılmayı, "6" ise tamamen katılmamayı gösteren 6 puanlı likert tipinde 35 maddeden oluşmaktadır. Ölçek; Problem Çözme Güveni, Yaklaşım-Kaçınma ve Kişisel Kontrolünü Sürdürme Yeteneği olmak üzere 3 faktörden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 32, en yüksek puan 192'dir. Ölçekten alınan toplam puanın yüksekliği, bireyin problem çözme becerileri konusunda kendini yetersiz olarak algıladığını göstermektedir.

İşlem

Veriler araştırmacı tarafından önceden randevu alınan okullara gidilerek toplanmıştır. Ölçme araçları ergenler tarafından ortalama 8-10 dakika arasında doldurulmuştur.

Verilerin analizi

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde SPSS paket programının 22 versiyonu kullanılmıştır. Normal dağılıma uygunluğu kontrol edilmiştir. Parametrik testler seçilmiştir. Ergenlerin problem çözme becerileri ile algılanan sosyal destek arasındaki ilişkiyi hesaplayabilmek için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı kullanılmıştır. Algılanan sosyal desteğin problem çözme becerilerini yordayıp yordamadığını belirlemek için Aşamalı Çoklu Regresyon Analizinin kullanıldığı araştırmada, değişkenler arasında otokorelasyon olup olmadığı Durbin-Watson katsayısıyla incelenmiştir. Elde edilen değer 1,5-2,5 aralığında olduğu için değişkenler arasında otokorelasyon olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (D-W= 1.873). Sonuç olarak, problem çözme becerileri, algılanan sosyal destek ve alt boyutlarının cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini test etmek için tek yönlü MANOVA kullanılmıştır.

Verilere MANOVA'nın uygulanabilmesi için bazı psikometrik değerlere sahip olması gerekmektedir. Buna göre, problem çözme becerileri, algılanan sosyal destek ve alt boyutlarının cinsiyet değişkenine göre ele alındığında kovaryans matrislerinin eşit olduğu sırasıyla (Box's M= 9.007, $p>.05$; Box's M= 9.798, $p>.05$) ve her bir değişkene ilişkin Levene puanlarının ise anlamlı olduğu sırasıyla görülmektedir (Levene_(ASD)= 1.809, $p>.05$; Levene_(aile)= 1.324, $p>.05$; Levene_(arkadaş)= .046, $p>.05$ ve Levene_(özel insan)= 3.016, $p>.05$; Levene_(PÇB)= 1.509, $p>.05$; Levene_(aile)= 1.122, $p>.05$; Levene_(arkadaş)= .023, $p>.05$ ve Levene_(özel insan)= 2.006, $p>.05$).

Elde edilen bu bulgular, cinsiyet değişkeni açısından verilerin MANOVA uygulaması için uygun psikometrik değerlere sahip olduğunu göstermektedir.

Diğer taraftan, cinsiyet değişkeninin diğer değişkenler üzerindeki etki büyüklüğünü belirlemek için eta kare (η^2) değerine bakılmıştır. Elde edilen eta kare değeri etki büyüklük indekslerinden birisi olan Cohen (1988)'in "d" indeksi doğrultusunda yorumlanmıştır. Cohen (1988) d'nin yorumu için belli kesme noktaları belirlemiştir: Etki büyüklükleri $d = .02$ 'de "küçük", $d = .05$ 'te "orta" ve $d = .08$ olduğunda ise "büyük" olarak gruplanmıştır (Akt: Erkuş, 2005).

Bulgular

Ergenlerin problem çözme becerileri ile algılanan sosyal destek arasındaki ilişki ve bu değişkenlere ilişkin bulgular verilmiştir. Ergenlerin problem çözme becerileri ile algılanan sosyal destek arasındaki ilişki pearson korelasyon katsayısı ve problem çözme becerilerinin yordanmasında aşamalı regresyon kullanılmıştır. Ergenlerin cinsiyete ve kalınan yere göre farklılaşmalarını tek yönlü Manova ile yapılmıştır. Ergenlerin çok boyutlu sosyal destek ölçeği ve problem çözme ölçeği puan ortalamalarının dağılımı Tablo 1'de verilmektedir.

Tablo 1. Ergenlerin Çok Boyutlu Sosyal Destek Ölçeği ve Problem Çözme Ölçeği Puan Ortalamalarının Dağılımı

Değişkenler	\bar{x}	ss	Ölçeğin Min-Max	Araştırmanın Min-Max	İç tutarlılık
Sosyal destek	60.22	17.80	12.0-84.0	12.0-84.0	.82
Aileden alınan	21.20	6.85	4.0-28.0	8.0-28.0	.71
Arkadaştan alınan	19.82	8.20	4.0-28.0	4.0-28.0	.73
Özel insandan alınan	19.20	9.12	4.0-28.0	4.0-26.0	.78
Problem Çözme	84.01	29.19	32.0-192.0	32.0-163.0	.84
Yeteneğine Güven	25.53	11.20	11.0-58.0	11.0-51.0	.70
Yaklaşma -Kaçınma	42.80	15.34	16.0-81.0	18.0-81.0	.73
Kişisel Kontrol	12.40	6.48	5.0-79.0	5.0-27.0	.76

Tablo 1'de ergenlerin çok alanlı sosyal destek ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde; aileden alınan sosyal destek puanının $21,20 \pm 6,8$, arkadaştan alınan sosyal destek puanının $19,82 \pm 8,20$ ve özel insandan (flört, sevgili vb) alınan sosyal destek puanının $19,20 \pm 9,12$ olduğu bulunmuştur. Ergenlerin çok boyutlu sosyal destek ölçeğinden aldığı toplam puan ortalaması ise $60,22 \pm 17,8$ olarak belirlenmiştir. Ayrıca ergenlerin problem çözme ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde; problem çözme yeteneğine güven puanının $25,53 \pm 11,20$, yaklaşma-kaçınma yoluyla problem çözme puanının $42,80 \pm 15,34$ ve kişisel kontrol puanının $12,40 \pm 6,48$ olduğu bulunmuştur. Ergenlerin problem çözme ölçeğinden aldığı toplam puan ortalaması ise $84,01 \pm 29,19$ olarak belirlenmiştir. Sosyal destek ölçeği puanı ile problem çözme ölçeği puanı arasındaki ilişki Tablo 2'de verilmektedir.

Tablo 2. Sosyal Destek Ölçeği Puanı ile Problem Çözme Ölçeği Puanı Pearson Moment Kolaresyon Analizi

P.Ç/ S.D	Yeteneğine güven	Yaklaşma Kaçınma	Kişisel Kontrol	Toplam Puan P.Ç.
Aileden Alınan	-.60**	-.53**	-.42**	.43**
Arkadaştan alınan	-.71**	-.61**	-.67**	.47**
Özel İnsandan Alınan	-.52**	-.43**	-.45**	.41**
Toplam S. D.	-.44**	-.52**	-.55**	.71**

s.d: sosyal destek, p.ç: problem çözüme, * p<.05, **p<.001

Tablo 2’de algılanan sosyal destek puan ortalaması ve alt ölçekleri ile problem çözme becerisi puan ortalaması ve alt ölçekleri arasındaki ilişki incelendiğinde; aileden ve arkadaştan alınan sosyal destek ile problemleri yeteneklerine güvenerek çözüme, problemleri yaklaşma- kaçınma yöntemiyle çözüme ve problemleri kişisel kontrolleriyle çözüme arasında $p<0,001$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. Yani; sosyal destek toplam puanı ile aileden, arkadaştan ve özel insandan alınan sosyal destek alt boyutları, yeteneğine güven, yaklaşma-kaçınma ve kişisel kontrol problem çözme alt boyutları arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca sosyal destek toplam puanı ile aileden, arkadaştan ve özel insandan alınan sosyal destek alt boyutları problem çözme toplam puanları arasında pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Aile, arkadaş ve özel insandan alınan destek kaynakların problem çözme becerilerini yordamasına ilişkin aşamalı çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Aile, Arkadaş ve Özel İnsandan Alınan Destek Kaynakların Problem Çözme Becerilerini Yordamasına İlişkin Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	R ²	B	SH	B	T	p
Sabit	-	130.68	4.74		27.447	.000
Sosyal destek	.098	.321	.456	.343	5.34	.001
Aileden	.088	.632	.175	.229	3.68	.000
Arkadaştan	.068	.543	.165	.220	3.56	.000
Özel insan	.055	.430	.154	.243	3.21	.000

R²= .309; F(4-250)= 21.859, p<.001

Tablo 3’de görüldüğü gibi, regresyon analizinin dört aşamada tamamlandığı ve problem çözüme ilişkin varyansa katkıları bakımından üç değişkenin önemli yordayıcılar olduğu görülmektedir. Analize ilk aşamada ergenlerin problem çözme becerilerinin % 9,8’ini açıklayan sosyal destek toplam puanı alınmıştır. İkinci aşamada aile sosyal destek problem çözme becerisine ilişkin açıklanan varyansa % 8,8’lik bir katkı sağlamıştır. Üçüncü aşamada arkadaştan alınan sosyal destek problem çözme becerisine ilişkin açıklanan varyansa % 6,8’lik bir katkı sağlamıştır. Son aşamada ise özel insandan alınan sosyal destek problem çözme becerisine ilişkin açıklanan varyansa % 5,5’lik bir katkı sağlamıştır. Bu dört değişken birlikte problem çözme becerisi varyansının % 30,09’sini açıklamaktadır. Ergenlerin algılanan sosyal

destek ve alt boyutlarının cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Manova sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Ergenlerin Algılanan Sosyal Destek ve Alt Boyutlarının Cinsiyetlerine İlişkin Manova Sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet	N	Sonuçları				
			\bar{x}	Ss	sd	f	p
Sosyal destek	Erkek	142	52.60	18.32	245	6.75	.00
	Kız	108	68.20	21.65	245		
Aileden alınan	Erkek	142	15.10	5.32	245	5.24	.00
	Kız	108	26.98	7.90	245		
Arkadaştan alınan	Erkek	142	18.90	6.23	245	4.32	.00
	Kız	108	20.21	6.78	245		
Özel insandan alınan	Erkek	142	19.20	6.42	245	1.23	.32
	Kız	108	19.60	6.63	245		

$$\lambda = 805, F(4-258) = 6.757, p < .001; \eta^2 = .095$$

Ergenlerin algılanan sosyal destek ve aileden, arkadaştan ve özel insandan alınan destek puanlarına ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri ile cinsiyetlerine göre yapılan analiz sonuçları incelendiğinde, algılanan sosyal destek puanlarının [$F(245) = 6.75, p < .05$] ve aileden alınan sosyal destek puanlarının [$F(245) = 5.24, p < .05$] cinsiyete göre farklılaştığı, arkadaştan alınan sosyal destek puanlarının [$F(245) = 4.32, p < .05$] ve özel insandan alınan sosyal destek puanlarının ise farklılaşmadığı görülmektedir [$F(245) = 1.23, p > .05$]. Bu bulgular, kızların sosyal destek, aileden ve arkadaştan alınan sosyal destek puanlarının erkeklerin puanlarından yüksek olduğu bulunmuştur. Ancak özel insandan alınan sosyal destek puanlarının anlamlı farklılaşma olmadığı görülmüştür. Ergenlerin problem çözme becerileri cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin manova sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Ergenlerin Problem Çözme Becerileri Cinsiyetlerine İlişkin Manova Sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet	N	Sonuçları				
			\bar{x}	Ss	Sd	F	p
Problem çözme	Kız	108	78.20	19.20	245	7.48	.00
	Erkek	142	88.30	21.35	245		
Yeteneğine güvenen	Kız	108	34.30	11.18	245	6.24	.001
	Erkek	142	41.23	12.60	245		
Yaklaşma-Kaçınma	Kız	108	19.41	15.23	245	6.18	.00
	Erkek	142	36.40	16.78	245		
Kişisel Kontrol	Kız	108	18.20	5.19	245	.95	.32
	Erkek	142	18.15	5.13	245		

$$\lambda = 725, F(4-258) = 5.127, p < .001; \eta^2 = .075$$

Ergenlerin problem çözme becerileri, yeteneğine güvenen, yaklaşma-kaçınma ve kişisel kontrol puanlarına ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri ile cinsiyetlerine göre yapılan analiz sonuçları incelendiğinde, problem çözme becerileri puanlarının [$F(245) = 7.48, p < .05$] ve yeteneğine güvenen puanları [$F(245) = 6.24, p < .05$] cinsiyete göre farklılaştığı, yaklaşma-kaçınma puanlarının [$F(245) = 6.18, p < .05$] ve kişisel kontrol puanlarının ise farklılaşmadığı

görülmektedir [$F(245)= .95, p>.05$]. Bu bulgular, erkeklerin problem çözme becerisi puanlarının ve yeteneğine güvenen ve yaklaşma kaçınma puanlarının kızların puanlarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ancak kişisel kontrol puanlarının ise anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür. Ergenlerin algılanan sosyal destek ve alt boyutlarının kalınan yere göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin manova sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Ergenlerin Algılanan Sosyal Destek ve Alt Boyutlarının Kalınan yere İlişkin Manova Sonuçları

Değişkenler	Kalınan Yer	N	\bar{x}	Ss	Sd	f	p
Sosyal destek	Yurt	101	62.35	19.18	245	7.15	.00
	Ev	149	69.50	23.45	245		
Aileden alınan	Yurt	101	16.15	6.38	245	6.65	.00
	Ev	149	26.98	9.10	245		
Arkadaştan alınan	Yurt	101	22.10	7.12	245	5.70	.00
	Ev	149	18.21	6.22	245		
Özel insandan alınan	Yurt	101	24.10	8.42	245	1.30	.48
	Ev	149	25.20	7.97	245		

$\lambda= 605, F(2453)= 5.65, p<. 001; \eta^2= .075$

Ergenlerin algılanan sosyal destek ve aileden, arkadaştan ve özel insandan alınan destek puanlarına ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri ile kalınan yere göre yapılan analiz sonuçları incelendiğinde, algılanan sosyal destek puanlarının [$F(245)= 7.15, p<.05$] ve aileden alınan sosyal destek puanlarının [$F(245)= 6.65, p<.05$] kalınan yere göre farklılaştığı, arkadaştan alınan sosyal destek puanlarının [$F(245)=5.70, p<.05$] ve özel insandan alınan sosyal destek puanlarının ise farklılaşmadığı görülmektedir [$F(245)= 1.30, p>.05$]. Bu bulgular, evde kalan ergenlerin sosyal destek ve aileden alınan sosyal destek puanlarının yurttan kalanların puanlarından yüksek olduğu bulunmuştur. Arkadaştan alınan sosyal destek puanlarının yurttan kalanların lehine olduğu görülmektedir. Ancak özel insandan alınan sosyal destek puanlarının anlamlı farklılaşma olmadığı görülmüştür. Ergenlerin problem çözme becerileri ve alt boyutlarının kalınan yere göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin manova sonuçları Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Ergenlerin Problem Çözme Becerileri ve Alt Boyutlarının Kalınan Yere İlişkin Manova Sonuçları

Değişkenler	Kalınan yer	N	\bar{x}	ss	sd	f	p
Problem çözme	Ev	101	72,20	22.80	245	7.21	.00
	Yurt	149	83.30	24.55	245		
Yeteneğine güvenen	Yurt	101	41.23	17.06	245	5.90	.001
	Ev	149	47.30	19.43	245		
Yaklaşma-Kaçınma	Yurt	101	19.41	17.13	245	6.01	.00
	Ev	149	23.40	19.11	245		
Kişisel Kontrol	Yurt	101	12.20	8.19	245	.75	.82
	Ev	149	13.15	9.11	245		

$\lambda= 625, F(245)= 5.127, p<. 001; \eta^2= .071$

Ergenlerin problem çözme becerileri, yeteneğine güvenen, yaklaşma-kaçınma ve kişisel kontrol puanlarına ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri ile kalınan yere göre yapılan analiz sonuçları incelendiğinde, problem çözme becerileri puanlarının [$F(245)= 7.21, p<.05$] ve yeteneğine güvenen puanları [$F(245)= 5.90, p<.05$] ve yaklaşma-kaçınma puanlarının [$F(245)= 6.01, p<.05$] kalınan yere göre farklılaştığı, kişisel kontrol puanlarının ise farklılaşmadığı görülmektedir [$F(245)= .75, p>.05$]. Bu bulgular, evde kalanların problem çözme becerisi puanlarının ve yeteneğine güvenen ve yaklaşma kaçınma puanlarının yurttaki kalanların puanlarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ancak kişisel kontrol puanlarının ise anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

İlk olarak yapılan korelasyon ve regresyon analizinde; aileden, arkadaştan ve özel insandan alınan sosyal destek alt boyut puanları arttıkça problemleri yeteneklerine güvenerek çözme, problemleri yaklaşma-kaçınma yöntemiyle çözme ve problemleri kişisel kontrolleriyle çözme puanlarının azaldığı görülmektedir. Aynı zamanda sosyal destek toplam puanları ile aileden, arkadaştan ve özel insandan alınan sosyal destek alt boyut puanları arttıkça problem çözme toplam puanlarının da arttığı belirlenmiştir. Regresyon analizinde ise problem çözme becerisini aşamalı yordayan değişkenlere bakıldığında sırasıyla algılanan sosyal destek, aileden alınan, arkadaştan alınan ve özel insandan alınan destek değişkenlerinin yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatür incelendiğinde bireylerin problemlerini çözmesinde etkili kaynakların birisinin de sosyal destek olduğu görülmüştür (Korkut, 2002). Karakurt ve Ekinci (2015)'in hemşireler üzerinde yaptığı çalışmada sadece özel insandan alınan desteğin anlamlı bir ilişki olmadığı sonucu araştırma bulgularını desteklemektedir. Bununla birlikte Baltacı ve Hamarta (2013) algılanan sosyal destek ile problem çözme becerileri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmekte, DeGarmo ve Martinez (2006) ise tek kaynaktan alınan sosyal desteğin, tüm kaynaklardan (aile, arkadaş, akraba vb.) alınan desteğe göre etkisiz olduğunu ifade etmektedir. Yalnız kalan bireylerin hayatındaki sorunlarla başa çıkmada sosyal destek alanlara göre daha başarısız olduğu görülmüştür. Plotnik (2007), sosyal destek arttıkça problem çözme becerisinde arttığı bilinmektedir (D'Zurilla ve Maschka, 1988; Okanlı ve diğerleri, 2003; Ünivar, 2003). Bu sebeple kimlik kazanımı gibi önemli bir gelişim görevi barındıran ve kişiyi yetişkinlik rollerine hazırlayan dönemde problem çözme becerileri ve sosyal destek ile ilişkisinin bilinmesi ve yapılacak çalışmalarla desteklenmesinin önemli olduğu söylenebilir.

İkinci olarak algılanan sosyal destek ve alt boyutlarının cinsiyete göre farklılaşmasında manova analizi kullanılmıştır. Bu sonuçlara göre kızların algılanan sosyal destek, aileden ve arkadaştan alınan sosyal destek puanlarının erkeklerin puanlarından yüksek olduğu bulunmuştur. Ancak özel insandan alınan sosyal destek puanlarının anlamlı farklılaşma olmadığı görülmüştür. Literatür incelendiğinde, sosyal desteğin cinsiyete göre farklılaştığı (Saygın, 2008) sosyal desteğin kadın lehinde farklılaştığı (Başer, 2006), kızların erkeklerden daha fazla sosyal destek aldığı bilinmektedir (Güngör, 1996; Vilhjalmsson, 1994). Benzer şekilde kızların erkeklere göre daha fazla sosyal destek aldığı (Köksal Akyol ve Salı 2013), kızların aileden aldığı sosyal desteğin erkeklerden daha fazla olduğu Zaimoğlu'nun (1991) yaptığı çalışma bulguları destekler niteliktedir. Nitekim Arıcıoğlu (2008) ve Saygın (2008) yaptığı araştırmalarda özel insandan alınan sosyal desteğin cinsiyete göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmaları da bu araştırmanın bulgularını destekler biçimdedir. Sonuç olarak sosyal desteğin cinsiyet açısından farklı çıkmasında kızların erkek çocuklarına duygularını ifade etme, destek arama ve yardım isteme açısından daha olumlu tutuma sahip olmalarının ve var olan toplumsal cinsiyete dair düşüncelerin etkili olduğu söylenebilir. Sosyal desteğin olumlu etkileri düşünüldüğünde erkek ergenlerin de sosyal destek almalarını destekleyecek çalışmaların önemli olduğu söylenebilir.

Üçüncü olarak problem çözme becerisinin ve alt boyutlarının cinsiyete göre farklılaşmasında manova analizi kullanılmıştır. Bu sonuçlara göre erkek ergenlerin problem çözme becerisi, yeteneğine güvenen ve yaklaşma-kaçınma puanlarının kız ergenlerin puanlarından daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmasına rağmen kişisel kontrol puanlarının anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür. Literatür incelendiğinde problem çözmenin cinsiyet açısından erkekler lehine anlamlı bir farklılık olduğu (Koray ve Azar, 2008; Korku, 2002; Maydeu-Olivares, Rodriguez-Fornells, Gomez-Benito ve D'Zurilla (2000)) araştırmalar mevcutken kızların lehine olan araştırmalar da mevcuttur (Şahin ve Şahin, 1993; Ferah,2000; Pakaslahti ve diğerleri, 2002; Danışık, 2005;Baran, Küçükakça ve Ayrar, 2014; Türköz ve Kırıl, 2019). Ayrıca araştırma bulgusundan farklı biçimde ergenlerin problem çözme becerisinin kişisel kontrol boyutunda farklılaştığını, ergenlerin problem çözme yeteneğine güven ve yaklaşma-kaçınma boyutlarında cinsiyet açısından farklılık olmamasına rağmen kızların lehine bir sonuç çıktığını belirten araştırmalar bulunmaktadır (Arslan ve Kabasakal, 2013). Problem çözme becerileri hayatın her alanında önemli bir beceridir. Özellikle yetişkin rollerine hazırlanan ergenlerin sağlıklı problem çözme becerilerinin cinsiyet fark etmeksizin kazanılmasının önemli olduğu söylenebilir. Bu açıdan problem çözme becerisini etkileyen değişkenleri bilmek doğasını anlamak ve bu konuda müdahale planlamak açısından da önemlidir.

Dördüncü olarak algılanan sosyal destek ve alt boyutlarının kalınan yere göre farklılaşmasında manova analizi kullanılmıştır. Bu sonuçlara göre evde kalan ergenlerin sosyal destek ve aileden alınan sosyal destek puanlarının yurttaki kalanların puanlarından yüksek olduğu bulunmuştur. Arkadaştan alınan sosyal destek puanlarının yurttaki kalanların lehine olduğu görülmektedir. Ancak özel insandan alınan sosyal destek puanlarının anlamlı farklılaşma olmadığı görülmüştür. Literatür incelendiğinde çok az sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Kozaklı (2006) üniversite eğitimi süresinde kalınan yerin bireylerin algılanan sosyal destek düzeyi üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Yılmaz, Yılmaz ve Karaca (2008)'de yaptıkları araştırmada benzer sonuçlara ulaşmıştır. Araştırma bulgusundan farklı olarak yatılı kalan öğrencilerin ailelerinden daha fazla destek aldıklarını belirten ve durumu bireylerin ailenin desteğine ihtiyaçla açıklayan araştırmalar da bulunmaktadır (Çakır ve Palabıyıkoglu, 2005). Sosyal destek, ailesinden uzakta yurttaki kalan ergenler açısından düşünüldüğünde, zamanının çoğunu arkadaşları ile birlikte aynı ortamda geçiren zorlandıklarında ya da hastalandıklarında ailelerinden daha yakınında olan arkadaşlarına ulaşan ergenlerin arkadaşlarından algıladıkları desteğin yüksek olmasının, benzer şekilde okul zamanı içinde arkadaşları ile zaman geçirmesine rağmen zamanının çoğunu evde ailesi ile birlikte geçiren ergenlerin de aileden algıladıkları sosyal destek puanının yüksek olmasının oldukça normal olduğu söylenebilir.

Beşinci olarak problem çözme becerisinin ve alt boyutlarının kalınan yere göre farklılaşmasında manova analizi kullanılmıştır. Bu sonuçlara göre evde kalan ergenlerin problem çözme becerisi, yeteneğine güvenen ve yaklaşma kaçınma puanlarının yurttaki kalan ergenlerin puanlarından daha yüksek olduğu bulunmasına rağmen kişisel kontrol puanlarının ise anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür. Literatür incelendiğinde çok az sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Olgun, Öntürk, Karabacak, Eti-Aslan ve Serbest, (2010) hemşirelerle yaptığı çalışmada yatılı kalan bireylerin problem çözme yeteneğine güven alt boyutunda aileleri ile kalanlardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Öztürk, Öner ve Çelebi (2009) problem çözme becerisinde en başarılı olan bireyler eğitim aldıkları yerde yalnız kalanlar olduğunu belirtmişlerdir. Yılmaz Karaca ve Yılmaz (2009), Ulupınar (1997) ve Altun (2003) benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Araştırma bulgularına farklı bulguların olması gelişim dönemleri açısından ele alınabilir. Literatürdeki araştırmaların genellikle genç yetişkinlerle yapılmış olması ergenlerin problem çözerken daha çok yetişkin desteğine ihtiyaç duyması ile açıklanabilir. Ayrıca yurttaki kalan ergenlerin belirli zaman kısıtlamaları ve uygulanan kurallar nedeniyle problem çözme becerilerinin de sınırlanabileceği düşünülebilir. Bununla birlikte, araştırmanın birtakım sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırmada problem çözme becerisi ve

sosyal destek değişkenleri kalınan yer ve cinsiyet açısından ele alınmıştır. Farklı örneklem grupları ile farklı değişkenler ele alınabilir. Yurtta kalan ergenlerin problem çözme becerilerine yönelik nitel araştırmalar yapıp daha ayrıntılı veriler elde edilerek bu becerilerini geliştirmeye yönelik programlar hazırlanabilir.

Kaynakça

- Altın, İ. (2003). The perceived problem solving ability and values of student nurses and midwives. *Nurse Education Today*, 23, 575-584.
- Altunbaş, G. (2002). *Üniversite öğrencilerinin sosyal destek düzeylerinin bazı kişisel özellikleri ve sosyal beceri düzeyleri ile ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Arıcı, M. (2005). *Yatılı ve ailesi ile kalan lise öğrencilerinin atılgnlık, sosyal destek ve başarılarının karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arıciöğlü, A. (2008). *Hacettepe üniversitesi eğitim fakültesi öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek*. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi (yayınlanmamış Y. Lisans Tezi), Ankara.
- Arslan, C. (2001). *Öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının problem çözme becerilerinin çeşitli değişkenler açısından karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Arslan, G., ve Kabasakal, Z. (2013). Ergenlerin problem çözme becerileri ve ana-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 8(6).
- Atabek, E. (1999). *Kuşatılmış Gençlik*, Altın Kitapları, İstanbul, s. 41.
- Baran, M., Küçükakça, G., ve Ayran, G. (2014). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinde algılanan sosyal destek düzeyinin sigara kullanımı üzerine etkisi. *ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 15(1), 9-15.
- Başer, Z. (2006). *Aileden algılanan sosyal destek ile kendini kabul düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Çakır, Y. ve Palabıykoğlu, R. (2005). Gençlerde sosyal destek-çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Kriz Dergisi*, 5(1), 15-24.
- Danışık, N. D. (2005) *Ergenlerin sürekli öfke ifade tarzları ile problem çözme becerileri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı, Bolu

- DeGarmo, D. S. ve Martinez, C. R. (2006). A culturally informed model of academic well-being for latino youth: the importance of discriminatory experiences and social support. *Family Relations*, 55(3), 267-278.
- Dursun, A. ve Eryılmaz, A. (2019). Examining the Effectiveness of a Program to Increase the Subjective Well-being of Divorced Parent Adolescents. *Mersin University Journal of the Faculty of Education*, 15(2).
- Dursun, A. ve Kara, A. (2019). Ortaöğretim öğrencilerinde kariyer karar verme güçlüklerinin yordayıcısı olarak kariyer kararı yetkinlik beklentisi ve kariyer seçiminde aile etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 17(1), 39-55.
- D'Zurilla, T. J., & Maschka, G. (1988). Outcome of a problem-solving approach to stress management: I. Comparison with social support. Paper presented at the Association for the *Advancement of Behavior Therapy Convention*, New York.
- Enç, M. (1982). *Eğitim ruh bilimi*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitapevleri.
- Eroğlu, E. (2001). *Ailenin çocuklarda problem çözme yeteneğinin gelişmesi üzerindeki etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Ferah, D. (2000). *Kara harp okulu öğrencilerinin problem çözme becerilerini algulamalarının ve problem çözme yaklaşım biçimlerinin cinsiyet, sınıf, akademik başarı ve liderlik yapma değişkenleri açısından incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güngör, D. (1996). *Üniversite Öğrencilerinin Arkadaş ve Aileleri ile İlişkisi, Sosyal Destek, Doyum ve Yalnızlık*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: ODTÜ.
- Güzel, H. (2005). *Psikiyatrik yardım alan ergenlerin sosyal destek algıları ve bunu etkileyen etmenler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Heppner, P.P. ve Petersen, C. H. (1982). The Development and implications of a personal problem solving inventory. *J CounsPsyc*, 29, 66-75.
- Karacabey, Ç. (2012). *Ortaöğretim öğrencilerinin aileden algıladıkları sosyal destek ile intihar olasılığı davranışı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Kazu, H. ve Ersözlü, Z. N. (2008) Öğretmen adaylarının problem çözme becerilerinin cinsiyet, bölüm ve öss puan türüne göre incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 161-210.

- Kocayörük, E. (2016). Ergen gelişiminde aile işlevleri ve baba katılımı. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(33).
- Koray, Ö. ve Azar, A. (2008). Ortaöğretim öğrencilerinin problem çözme ve mantıksal düşünme becerilerinin cinsiyet ve seçilen alan açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 10(2), 290-305.
- Korkut, F. (2002). Lise öğrencilerinin problem çözme becerileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 177-184.
- Kozaklı, H. (2006). *Üniversite öğrencilerinde yalnızlık ve sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkilerin karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı.
- Köksal, A. A. ve Salı, G. (2013). Yatılı ve gündüzlü okuyan çocukların benlik kavramlarının ve sosyal destek algılarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21(4), 1377-1398.
- Lıtwin, H. (2000). Activity, social support and well-being: An emperical examination. *Canadian Journal on Aging*, 2, 416- 431.
- Maydeu-Olivares, A., Rodríguez-Fornells, A., Gómez-Benito , J. & D'Zurilla, T.J. (2000). Psychometric Properties of the Spanish Adaptation of the Social Problem-Solving Inventory-Revised (SPSI-R). *Personality and Individual Differences*, 29, 699-708.
- Okanlı, A., Tortumluoğlu, G., ve Kırpınar, İ. (2003). Gebe kadınların ailelerinden algıladıkları sosyal destek ile problem çözme becerileri arasındaki ilişki. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 4, 98-105.
- Olgun, N., Öntürk, Z., Karabacak, Ü., Aslan, F. E., ve Serbest, Ş. (2010). Hemşirelik öğrencilerinin problem çözme becerileri: bir yıllık izlem sonuçları. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(4), 188-194.
- Öztürk, C. H., Öner, İ. Ö., ve Çelebi, E. (2009). Üniversite öğrencilerinde eğitimin sorun çözme becerisine etkisinin incelenmesi. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(10), 35-58.
- Pakaslahti, L., Karjalainen, A., ve Keltikangas-Järvinen, L. (2002). Relationships between adolescent prosocial problem-solving strategies, prosocial behaviour, and social acceptance. *International Journal of Behavioral Development*, 26(2), 137-144.
- Saygın, Y. (2008). *Üniversite öğrencilerinin sosyal destek, benlik saygısı ve öznel iyi oluş düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Şahin, N., Şahin, N. H. ve Heppner, P. P. (1993). Psychometric Properties of the Problem Solving Inventory in a Group of Turkish University Students. *Cognitive Therapy and Research*, 17(4), 379- 396.

- Tambağ, H. (2004). *Aileleri ile birlikte ve yetiştirme yurtlarında yaşayan adölesanların öfke ifade etme biçimleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Türköz, S. ve Kırıl, F. S. (2019). Öğretmen adaylarının öznel iyi oluş, algılanan sosyal destek ve kendini saklama düzeylerinin incelenmesi. *OMÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(2), 51-66.
- Ulupınar, S. (1997). *Hemşirelik eğitiminin öğrencilerin sorun çözme becerilerine etkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı, İstanbul.
- Ulusoy, M. D., Demir, N. Ö., ve Baran, A. G. (2005). Ebeveynin çocuk yetiştirme biçimi ve ergen problemleri: Ankara ili örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(3), 367-386.
- Ünivar, A. (2003). *Çok yönlü algılanan sosyal desteğin 15-18 yaş arası lise öğrencilerinde problem çözme becerisine ve benlik saygısına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Wall, J., Covell, K. ve Macintyre, P. D. (1999). Implications of social supports for adolescent seducation and career aspirations. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 31(2), 63-71.
- Vilhjalmsson, Runar (1994). Effects of social support on self assessed health in adolescence, *Journal of Youth and Adolescence* 23(4), 15-25.
- Yıldırım, A. (1997). *9-12 Yaşları Arındaki Korunmaya Muhtaç Çocuklarda Kendilik Tasarımı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, E., Yılmaz, E. ve Karaca, F. (2008). Üniversite öğrencilerinin sosyal destek ve yalnızlık düzeylerin inincelenmesi. *Genel Tıp Dergisi*, 18(2).
- Zaimoğlu, S. (1991). *Adolesanlarda toplumsal destek algısı*. Uzmanlık tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.